

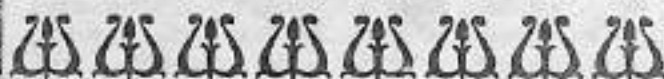
САҢА ОЛОХ

Чурапчы
улуунун хаһыата

ХАҢЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫ
15 КҮНҮТЭН ТАХСАТ

№ 59 (8808)
ОПТУОРУННЬУК
2002 сыл
Ыам ыйын
21 күнэ

Самаан сайыммыт саҕаламмытынан – НЬУКУОЛУН КҮНҮНЭН!

Иван КСЕНОФОНТОВ

КҮӨХ САЙЫНЫ КӨРСӨ (Оһуокай)

Тыгын Дархан саҕаттан
Олохтоммут оһуокайы,
Элбэй Боотур эрдэктэн
Этиллэбит эһиксэйдэ
Ийиэ хаһан ылааммыт,
Илиннэртэн ылааммыт
Самаан сайын калиттин
Ыһах ыһан көрсөбүт,
Ыраах сиртэн ыһарсан,
Чугас сиртэн муһуустан
Саха төрүт оонньуутун,
Түһүгэни төрүттээн,
Көөннөрүлээх кымыһынан
Айах тута көрсөбүт.
Чэйинг-чэйинг, битийэн
Тэйэн-ойон биэрэбүт,
Оһуо-оһуо-оһуокай,
Эһиэ-эһиэ-эһиэкай!

Айгыр-хотун саҕастар,
Кыһан-кыһас кыргыттар,
Холуун-холоот уолттар,
Тойон-тыурун эр дьонор,
Дэһи сиртэн тирэнэн,
Добун буортан дугуһан,
Тонголохтон тутуһан,
Тарбахтаран ыһарсан,
Төгүрүмү салаһан
Көрсүлүккө көрүлүбүт,
Ахылбаһы таһаран
Түмсэн оонньоон хааларбыт.
Чэйинг-чэйинг, битийэн
Тэйэн-ойон биэрэбүт,
Оһуо-оһуо-оһуокай,
Эһиэ-эһиэ-эһиэкай!

Аһаа-сыһаа көбүрдүн,
Оһуор буолан көлүһүн,
Арсаа өткөөс сибээһи
Ыһа аһыан сымсөөт,
Нүөлүр солло муһуу-ка
Ситэн-туксан кэрэһинэ,
Көрүн тыабыт каттар,
Каһа эһи көрүйдү,
Күлү күмүс күрөгүтэй,
Димрибимин ылаата,
Ийэ сирбит үлүһүн
Көбүр дүүхө суһанна,
Чэйинг-чэйинг, битийэн
Тэйэн-ойон биэрэбүт,
Оһуо-оһуо-оһуокай,
Эһиэ-эһиэ-эһиэкай!

Үйү-бийиэг аһынна,
Үтүө сайын эргидин,
Төрүр оро албастын,
Дьоллоох кэргэн үкүстүн,
Дьаа-дьаһах мэллэтин,
Оро күлү көбүрдүн,
Дьол-соргу тоһойду,
Күлү былат саппатын,

Ыһаа халлаан көбүрдүн,
Ыра саһаа баһырдун,
Сорин, кураан буолбатын,
Эйэ-эйэ баар буолтун.
Чэйинг-чэйинг, битийэн
Тэйэн-ойон биэрэбүт,
Оһуо-оһуо-оһуокай,
Эһиэ-эһиэ-эһиэкай!

Эһиһил эһиэ көрсүлүт,
Көрү-нары тардыһыт,
үөрэн-кэһэн кэлэһит,
Үгүһү-битий түгүһүлүт,
Оһуокайдан оһуокай,
Эһиэкайдан эһиэкай,
Көрсүлүккө дьиритин,
Күндү-мааны бар дьонун!
Манан бүттүм, уурайдым,
Аһа саһа дьуохардыт
Салгы эһиһин-чоргуйду.
Чэйинг-чэйинг, битийэн
Тэйэн-ойон биэрэбүт,
Оһуо-оһуо-оһуокай,
Эһиэ-эһиэ-эһиэкай!

ҮЛЭНИ, ҮӨРҮҮНҮ БИРГЭЗ ТУТАН

Ааспыт кэбислэргэ улуустун кинигэр тутулаа турар
Бичат культурнай, спортивнай кинигэр бизэ уонтан
тахса Чурапчы орто оскуолатын үөрэнээччилэрэ (Х кыла-
астар) хаһаппаахка турунан улахан көмөнү онордулар.
Оһуор бары да сүргэлэрэ көтөбүлээн, үлэни уоруну
дуоһууа үлэһэттэр.

"СО" корп.

Сааскы сезонга үктэниэхтэн тыа баһаардарын туһунан Россия, республика радиолара уһараабакка кэпсиниллэр хойуна. Приморьега, Хабаровскайга, Камчатка уобалаһыгар турбут хас эмэ 1000-нан гектардаах баһаардары уодьуганымга РФ Ыксаллаах быһымыга-майгыга министерствотун анал комиссиялара тэрилиннэ, военизированнай десаниера тиниэн үлэһиллэр.

Олор кэннилэриттэн Саха сирэ ааттанна. СР Правительствотун Председателин солбуйааччы И.Долгинин биллэригинэн, республикага быһырыныгы туһаанаах кэминнээбэр элбэх баһаар бэлэтэниэ. Бу кэлин улахан баһаардар Дьокуускай тулатыгар буолулаатылар, ол иһигэр хас да дьон олорор дааха дьаһаллар бэлдэһиннэр. Онон сибээстээн куорат мэрэ И.Михальчук ыксаллаах быһыны-майгыны биллэрдэ, анал дьаһалынан киин куорат территориятыгар бэс ыйын 1 күнүгэр дьэри тыаба-ойуурга тахсымылар, дьон кууһайдыһа бобулуна.

Оттон билиги улууска эмэ тыа баһаардара тахсыталаан эрэллэрэ дьиксиннэрэр. Баһаарыныа туругун улуустаагы лесхоз директора В.Г.СТЕПАНОВ уонна кэлин кэпсэтигэ кыттыһыт тэрилтэ тыа харыстабылыгар инспектор Л.Е.НЕУСТРОЕВ манньк баһаардылар.

ТЫА УМАЙАР

– Тустаах боллуруоска бу ааспыт субуотага улуус баһылыгар И.Н.Аммосовка кэпсэтин буолла. Ол түмүгүнэн тыа хаһаайыстыбатын управлениета (начальник К.Ф.Охонешников) уонна нэһиликтэр дьаһалтала-ра (баһылыктар) баһаар көрдүгүнэн улаатыннарбакка, миэстэтигэр тута дьону, техниканы түмэ тардан уодьуганым-ыларыгар соруудахтаныа.

2001 сылга сааскы-сайынны сезонга барыта 16 баһаар бэлэтэһиннэ. Итиннэ 269 гектар сир-уот бэлдэһиннэ-ттан 168 гектара тыа, 101 гектара хонуу. Быйыл мэм ый-

ын 20 күнүгэсэ туругунэн 10 баһаар турда, кэминки түбэттэ Баһы уонна Сылан территория-ларын икки ардыларыгар таһыста. Барыта 147 гектарга, ол иһигэр 86 гектарга тыа, 61 гектарга хонуу умайар. Баһаар-дар Алабара, Мутудайга, Кыла-анахаа, Кыдалга, Сыланга у.д.а. сирдэргэ буолулааты-лар. Улаханнара Алабара таһыста. Уот куустээх тыалтан тэптэн тыаны урдунан сүрбүтэ, баһаары утары охсуһа сүлдьэр киһини да бэлдэһи сыһыта.

Уруу курудук дьонго мобили-зационнай линия туһарыһыт буолбута эрэри, манна миэс-тэтигэр нэһилик дьаһалтата уонна лесхоз онук дьаһалы олохтоһоннор, уот тохтоһуһу-та да, күн сымнааһа эрэ көрдүгүнэн куорайон кэлэр. Бу быйылгы бары баһаардарга ордук характернай. Эмэ Боһу-гурга өрүс угуор тахсыт баһаары нэһилик дьонун куһуһун ыһулардылар. Өрүс угуор тахсар баһаардарга, су-ол-иһо суох буолан, техника

тинийбэтэ уустуу үкүстэр. Сыл-анга иһи сиргэ уот барбы-тын билигин хаһан олороллор. Баһаар тахсыт сирдэригэр дьуһуурустубалар олохтонну-лар.

Манна даһатан эттэхэ, баһаардар туһарынан Дьокуус-кайга сөөдүнү күн аһын биэ-рэ олоробут. Ол эрэри күн бүтүгүгэ дьэри ити тахсыт 10 түбэттэ хайаларыгар даһаны "тохтоото" дьэн отчуот түспүтэ. Кэтинибит. Уруу ку-дук сөкөлөгүнэн эргийэ көтө сүлдьэн харабыһаһын суох. Биринниннэ-үт-харчы суоһу-тан. Нэһиликтэргэн Хайахсы-

ка, Телэйге уонна Бахсыга ити-эннэ бары кыра уаһастахтарга лесник дьэн суох. Уопсайынан, лесхоз тэрилтэтэ бюджет иһинэн баарбыт, онон бу рынок кэмингэр штаты сарбыһы ула-хан. Нэһиликтэр лесниктэрэ, ат көлөлөх өтө кэм байлэрин территорияларын кэрийэн көрөллөр, оттон техникалаах өтүлүрүгэр ити кыаллыбат. Тоһо дьэтэххэ, онуоха уматык көрдүлүлэр, ону лесхоз хаа-чылар кыага эмэ суох. Барил-лэр лимит туоһа да тинийбэт кэмчи. Улахан, хонтуруолтан тахсар да баһаардарга тастан дьону, байыастары тардар бу-катын кыаллыбат. Онон сүрүн эрэлбит-миэстэтигэр нэһили-эннэ активнайдык кыттыта.

Баһаардар чабылтанан уонна, дьэ, үгүс аһаардара дьон буруйуттан тахсыталыһылар. Биир холобур: сааскы өртөөһүн быйыл улуус дьаһалтатынан бо-буллан турар эрэри, дьон син-биир уора-көстө өртүүлэр. Ол кэинэ корбонко-истибээх уот

тыа саһатыгар маска хатанна да, баһаар бардаһа ол. Быйыл барбыт баһаардар туһарынан улуустааһы ис дьаһала отдели-гар түһэрэн иһэбит. Буруйдаах буолула илик. Быһырын 4 киһиэхэ дьаһала көбүтүлүбүтэ.

Этарбит дьэн, кылаабы-найа, нэһиликкэ сэрэхтээх буолуон наада. Сиргэ-уокка сүлдьэн кыра да уоту көрдөллөр эрэ умуруора саты-актаахтар, тылабыр онгоруо-таахтар. Тыа – уопсай баайбыт. Маны аһаардас лесхозка сонго-обокко, эппиэтинэһи хас бири-дибит сүгүһтээһин умуһуо-ха. Иһилиһэн, быйыл дьыл ку-раан, тыаллаах-куустаах буолар чинчилээх. Ону хайыны-үйбэ буолулаабыт уонна элбик ту-рар баһаардар да туоһулуу-лар.

Түмүктээн эттэххэ, сиргэ-уокка сүлдьэн уоттан сэрэһи сүтэримизэххэ, ураты эппиэти-нэстээх буолуохка.

С.СМИРНИКОВА
кэпсэттэ.

КИҢИ уонна СОКУОН

ХАҔЫАТ АНАА ТАҔААРЫҢЫРА

КОМИССИЯ МУНҔАҔАР КӨРҮЛҮННҮЛЭР

Сотуртааҕыта улуус дьаһалтатын иһинэн үлэллэр сокуоннай саастарын ситэ илик оҕолор дьаһалаларын көрөр комиссия мунҔаҕа буолла. Бу комиссия мунҔаҕар ис дьаһала отделынан регистрацияламыт холубунай буруй састааптаах дьаһалалар киирэллэр.

Бастакынан чааһынай маҕаһынтан мороженай, хал-баһы, шоколад уорбут (уопсайа 1700 солк. таҕса суумалаах) 1988, 1989 сыллаах төрүөх уолаттар дьаһалалара көрүлүнэ. Мантан биирдэстэрэ бу комиссияга үлүстээн киллэриллэн көрүлүүтэ. Ангарадас ийэ оҕото, балтылаах. Иккистээн көрүлүүтүн кэнниттэн кэннөрүнэ дьон оҕоһо холдатайствоһунан милиция учууттан уфүлүбүт. Иккис үөрэнээччин дьаһала көрүлүүтүгэр оҕулааттан бөрөстэбиттэ баһылынан кэлбит социальнай педагог үөрөбөр үчүгэинэн, хаачыстабага үөрэнэр кыахтааһын характеристикалаата. Төрөптүттээх, ыал кыра оҕо. Бастакы уол ийэтэ оҕото дьаһала-уоһа кемелелэрүн, спорка сыһаннааһын, детсадка сылдьар балтын көрөрүн истэрин туһунан эттэ. Иккис оҕо аҕата уолун режими тутуһунара сатымын, уоруу таҕсар күнүгэр от тизээ барбытыгар дьаһалат түүн хойут кэлбитин, буруйу оҕордоһуна "тутан бизэрин" туһунан кэпсэттэ.

Иккис дьаһаланан 1984 сыллаахха төрөөбүт дьаһала үөрэнээччи дьаһалата киллэриллэнэ. Бу уол комиссияга төрдүтүн көрүлүр. Сотуру-сотуру ис дьаһала отделыгар

түбэһэр эбит. 2000 с. үстэ, 2001 с. биэстэ аҕалылыбыт буоллабына, 2002 с. сыл аҕарыгар — хайы-үйөдө алтата. Дьаһалат арыгылыыр, дьону мунҔаҕар, дорубуйата мөлхөх. Сүгүн-саһын үөрэмэ-мэҕэ, быйыл 11-с кылааһы бүтүрүрүгэр экзамены туттарыгар ыарахаттардаах буолбуг. Суоплар буолуох баҕалааһын туһунан эттэ. Аҕата наһаа аҕа-аҕаттан илпилини дьон биллэнэ.

Үсүһүнэн 1985 с. төрөөбүт, 9-с кылааһынан үөрэнэн бүтүтүрүтүр дьаһалата каруһуна. Кини эмиэ мэлдьи арыгылаан ис дьаһала отделыгар аҕалылар. 2000 сылга биирдэ, 2001 сылга 4-тэ түбөспүт буоллабына, 2002 сылга — 3-тэ. Киниэхэ салгы үөрэнэргэр субалан-на.

Төрдүс дьаһала — оҕула үөрэнээччи итирик турустаах сылдьан директору кырбаары ымыһа. Бу үөрэнээччи оҕула биһир бастын ыстыһа, үөрөбөр даҕаны үчүгэй, үрдүк үөрөххэ киирэр былааннаах. Саҕа дьаһала кэмгэр арыгы иһэн оҕула администрациятыгар дьүүлэммит. Ийэтэ уолун дьаһала үлэтигэр сыстааһын бэлэтиир. Оҕула бөрөстэбиттэз характеристика бизэрингэр куруубайын, өлүгүгүн аҕуһуна.

Басилинан сэттискэ үөрө-нөр иһэн уол чааһынай дьаһала аҕа-аҕаттан киирэн видеоплеер, харни ыһыт дьаһалалара киирдэ. Кыһаас саһааһына бу оҕолор төрөптүттэрэ оҕолорун илпилиригэр мөлхөхтүк сыһаннаһалларын, төрөптүт мунҔаҕар биирдэ эрэ сылдьы-

ыбыттарын, биирдэстэрин төрөптүттэрэ мэлдьи арыгылыылларын бэлэтииртэ.

МунҔаҕа буталкы болту-руһуна 7 үөрэнээччи арыгы испит турустаах "Чураһытааһы музей дьаһалат аҕа-аҕаттан киирэн илпилини, сиркиллэри аҕа-аҕаттан дьаһалалар дьүүлэһинэ. Бу оҕолортон түөрттэ уоһа турулар. Сордохтор комиссия мунҔаҕар эмиэ хайыс да таһа киллэ-рө. Үгүстэрэ үөрөх чааһын көтүгүдөрө элбэк, дьаһалат-гар хоммөт түбөһэлэрэ таҕы-таллар.

Комиссия мунҔаҕа дьүүлэммит оҕолорго тустаах мизэрлэри ыһына, төрөптүттэрэ ыстарааптыр сакциялары тутуһа. Киирбит дьаһалалары кэрдаах, уруку өтүгэр буруйу оҕорбуттар хат-таан буруйдаһан киирэллэр эбит. Сыры аҕын буруйда-рым биллэн, кеннөрүгүөх буол-лан мизэрлэнэн бөрөллөр. Ис дьаһала отделы сокуоннай са-астарын ситэ илик оҕолор дьаһалаларын холугар учуоһа тураларынан, кини өтүтүтэн, оҕула администрациянан даҕаны үлэ ыттылар. Ол эрэ-ри кеннөрүнү көтүбөт. Төттөрүтүн, оҕолор буруй ыраан, ис дьаһала отделыгар аҕалылымы элбээн иһэрэ кестер. Уоруу курудук түктари быһылар таҕаллар. Оһон ко-миссия мунҔаҕа, оҕолору, төрөптүттэри сэрэһэн туран, буруйдуур өтүтүн ыратарга, аныгыскы өтүгэр туһааннаах колонияларга, оҕулааларга ытарга мизэрлэри иһэрэ быһаарда.

А. СЛЕПЦОВ.

ЗАЩИТА ОТЕЧЕСТВА —

КОНСТИТУЦИОННЫЙ ДОЛГ ГРАЖДАНИНА РФ

Священный долг обязывает каждого из нас — от рядового до маршала — быть в постоянной готовности к защите нашего Отечества.

Защита Отечества — это деятельность государственной важности и общества, направленная на защиту территориальной целостности страны, нерушимости ее границ.

В чем состоит необходимость постоянной готовности к защите Отечества?

В первую очередь следует обратиться к опыту истории. Он убедительно свидетельствует, что наша Родина постоянно подвергалась нашествиям и кровопролитным войнам.

По подсчетам русского историка В.О. Ключевского, великорусская народность в период своего формирования за 234 года (1228—1462 гг.) вынесла 160 внешних войн.

XX в. в этом отношении не стал исключением. Напротив, он оказался веком невиданных по своим масштабам войн. На его счету сотни средних и малых войн, различных военных конфликтов. Россия, не желая этого, снова была в эпицентре основных военных событий этого столетия.

Таким образом, с позиций прошлого исторического опыта совершенствование обороны для России является объективной необходимостью, а главный исторический урок заключается в том, что к защите Отечества надо быть готовым постоянно!

Сегодня ситуация в мире заметно изменилась. Однако, несмотря на позитивные изменения, сохраняется угроза национальной безопасности России в военной сфере.

Наиболее реальную угрозу для России в военной сфере представляют существующие и потенциальные очаги локальных войн и вооруженных конфликтов вблизи ее государственных границ.

Сегодня стала очевидной тенденция увеличения региональных конфликтов. Это можно подтвердить фактами. В период с 1886-го по 1914 год в мире было развязано примерно 40 войн (2-2,5 войн в году), с 1917-го по 1939 год — более 80 войн (около 3-4 войн в году). После Второй мировой войны (1945—1985 гг.) их насчитывалось уже 260 (6-7 войн в году).

Начиная с 1945 г. по настоящее время локальные войны унесли более 30 млн. человек. На их ведение было затрачено более 10 трлн. долларов.

Серьезную угрозу представляет распространение ядерного и других видов оружия мас-

сового уничтожения, технологий их производства и средств доставки, в том числе и в сопредельных с Россией странах или близких к ней регионах.

23 страны, находящиеся на пороге создания ядерного оружия, расположены в регионах, в которых, как правило, сохраняется нестабильная военно-политическая обстановка. В частности, в странах Арабского Востока и Южной Азии растет активность по приобретению или созданию средств доставки ядерного оружия (ракеты, самолеты).

Одновременно расширяется спектр угроз, связанных с международным терроризмом, в том числе с возможным использованием террористами ядерного и других видов оружия массового уничтожения.

Угрозой для национальной безопасности России в оборонной сфере остается сохранение или создание крупными державами мощных группировок вооруженных сил в прилегающих к ее территории регионах. Даже при отсутствии агрессивных намерений в отношении России такие группировки представляют собой потенциальную военную опасность.

Угрозой безопасности России являются также целенаправленное вмешательство иностранных государств и международных организаций во внутреннюю жизнь народов России, попытки противодействовать укреплению России как одного из ведущих центров формирующегося многополярного мира. Это находит свое выражение в действиях, направленных на нарушение территориальной целостности Российской Федерации, в том числе с использованием межэтнических, религиозных и других противоречий, а также в территориальных притязаниях к России, в нарастании агентурного и оперативно-технического проникновения в России иностранных разведок.

Несмотря на значительное снижение угрозы прямой крупномасштабной агрессии против России, потенциальная военная опасность остается, а на некоторых направлениях и возрастает. Современное положение дел в мире говорит о том, что такая ситуация в ближайшее время будет сохраняться. Следовательно, вооруженная защита Отечества остается актуальной задачей государства и общества.

Военный комиссар Чурапчинского улуса подполковник Н. ПЕСТРЯКОВ.

ОҔОЛОРБУТ БУРУЙУ ОҔОРБОТТОРУН ТУҔУТАР

2001 сыл түмүгүнэн биһиги улуустугар сокуоннай саастарын ситэ илик оҕолор буруйу оҕоруулар улааппытынан, республикага Ис дьаһала министрствотар тусла хонтуруолга турдубут.

Бу сыл бастакы кварталыгар сокуоннай саастарын ситэ илик оҕолор буруйу оҕорууларын сэрэтэр сылтан Россия

Президеһа В. В. Путин уурааһынан оҕолор куруутэ-истинтэ суох сылдьыларын утары "Беспризорник" операция бастакы этапы ыттыллы-быта. Ити түмүгэр дьаһалаттан көнүлэ суох барбыт 7 оҕо бу-лунуна. Холубур, Чурапчы са-лиһээһингэр оҕо дьаһалаттар ыт оҕо аҕалытын төрөптүттэрэ себүтсөбөккөлөр, дьаһа-

иһигэр тыл-тылга киирсибэ-тэллэр. Ити кэнниттэн оҕолоро дьаһалаттан баран 4 күн үстата атын ыалга хоһо сылдьыбата булулуллуба.

Оҕолорун иитиһигэр септөөх курууту-харыйыны хаачыһаахха 7 төрөптүт адми-нистративнай кодекс 164-с ыс-татыһыгар олобуран мизэ-рөбэ тардыллылар. Ары-

лаан, 9 чаастан кизһэ улуус-саҕа сылдьан уонна атын бу-руйдаһа оһорон 15 сокуоннай саастарын ситэ илик оҕолор милиция отделыгар түбэстэ-лэр. Ону тэнэ "Группа", "Об-щественная", "Молодежь" опера-циялар буолбуттара. Операция бириэмэтигэр Одьулууннаағы лицейгэ хоту улуустан үөрэнэ кэлэн баран уураһтарын бы-раһан баран сатаан дойдума-рыгар барбаһа Чурапчы са-лиһээһин Петровская уулусса-тыгар дьаһала куортамнаһан оло-роллоро, итинэн дьону мунҔа-ан арыгылыыр притон оһосту-буттара билибитэ.

Бастакы квартал түмүгүнэн уопсайа арыгылаан 42 кыра кулутээнээһин иһин 10 сокуоннай саастарын ситэ илик оҕолор мизэрэ тарды-лыллылар, үөрэнэр сирдэри-гэр, төрөптүттэригэр билэри-линилэр. Оҕолору арыгыла-тан 3 улахан киһи администра-тивнай кодекс 163-с ыстаты-атынан мизэрлэнилэр. Төрөптүт эбэһинээһин ситэ э-лорбоско 18 төрөптүт элбик-кэ тардыллына.

Диринг баһууһагэр маҕаһынтан бородукта сүгэ-

рин биллэнэр, үлэһиттэр маҕаһыны иһигэр дьулурусту-баһан Диринг орто оҕулаатын үөрэнээччин тутан холубу-най дьаһала тариллэн Посельс-кай, Писовцев, Степанов, Ва-сильев уорбаланаан силиһээһиэ бара турар.

Кулуун тутар, муус устар ыйдарга улуус дьаһалтатын 80 №-дээх уурааһынан улуус нэһиликтэрин оҕулаалары-гар буруйу оҕоруу утары үөрэх управлениитыттан пси-холог Сидоров А. П., сокуоннай саастарын ситэ илик оҕолор улуустаағы комиссияларын эл-пиэттиир секретара Платонова Н. К., ис дьаһала отделы саас-тарын ситэ илик оҕолор дьаһа-лаларыгар инспектордары кыт-тылаах профилактической рейдэлэр ыттыллылар. Со-куоннай саастарын ситэ илик оҕолор холубунай, админи-стративнай элпизтинистэрин туһунан басаһалар ааһылын-нылар.

Саас кэлэн айылҕа үтүгүн-нэ, дьон-сэргэ сэргэхсийдэ. Ордух бу кэмгэ оҕолор түүнэ-ри сылдьалара, буруйу оҕорууларга улаатар. Саха Республикаһын Президеһин

1999 сыллаах уурааһынан кизһэтин оҕула оҕото үөрэх бириэмэтигэр 9 ч. дьаһа, сайынгы бириэмэбэ 10 ч. ди-эри улууссаҕа сылдьара көнүлүлэр. Бултаһын оҕолорго көнүлүлэммит.

Убаастабыллаах төрөптүттэр, улуустут дьон-сэргэтэ! Саастарын ситэ илик оҕолор буруйу оҕорботторун туһугар бары турунуобуг. Ыч-чаппыт — иннинкэ эрэллэрбит бэрээдэктээх, чөл олохтоох бу-олууларга хас биирдиибиттэн туулукутаах.

В. ИВАНОВА, ис дьаһала отделы саастарын ситэ илик оҕолор дьаһалаларыгар инспектора, милиция лейтенана.

Хаартыскаҕа (хаҕастан уҕа): ис дьаһала отделы саастарын ситэ илик оҕолор дьаһалаларыгар инспекциятын сотрудниктара милиция старшай лейтенаннара Л.С. Чимилларова, Л.А. Софронова уонна милиция лейтенана В.С. Иванова.

Уйбаан БАХСЫЛЫРАП

"ЧӨЛ ОЛОХ ТУҢУГАР" ИҢЭЛЛЭР

Түгүн көһүннэр эрэ сирбэккэ,
Туоһа тиздэрин сэрэйбэккэ
Тобоболуубут арыгы "аһы",
Толлолут хаһан даһаны.

Олох очуругар оҕустарбыттар
Ол аһы уунан аралдьытыналлар.
Хайа эрэ түгэнгэ чэпчээри,
Харах уулаах дьылбаларын кэпсээри.

Сорохтор "сэрэнэн" иһэллэр,
Суолтатыгар "амсайар" аатыраллар.
Арай киһилэр билиммэттэр -
"Арыгыга ылларыахпыт", - дэспэттэр.

Оттон мин бэйэбинэн билэбин
Обуруктаах "ас" түгүнэрэрин,
Оҕону, дьахтары хаарыйарын,
Оҕонньору эмиэ ытатарын.

Харчыга, үлкэ харангарбыттар,
Хаҥа, онно эрэ кыһамматтар,
Халыҥ сиктэрин тапталаллар,
"Хас арыгыһыты" аһымматтар.

Маһаһын арыгынан маһыһыар,
Мааныһы, мараны барытын угуйар.
Саҥа иһээччи пиһбэни сэргиир,
Сизбин кураанахтааччы элбиир.

"Чөл олохтонусуон!" - дэһэммит
Чуоһуна мустабыт мунуһахтарга.
Арай аһы аспыт көбүрээбэт,
Аһааччы-иһээччи аһыйаабат.

Арыт итинник мунуһах кэнииттэн
Ааранан... "чөл олох туһугар" иһэллэр...

БАҢЫРХАЙ КЭРЭ ТЫЛАРЫ

Ардыгар, оо, курустук,
Аспаттык, араһпаттык
Аймаһыа саныбын
"Айанныр" күммүн-чаастын.

Аймах-билэ чугас дьонум,
Аптаах аллар атастарым
Кэлэхтэрэ атаараары
Курус күн - ахтан аһаары.

Орто дойдуга баарбар,
Олох олорбут кэммэр
Онорбут "үтүөм" ахтылыа,
Онгон атына умнулуо.

Үөһэнэн кэрийэр дууһам
"Үтүөм" элбэбин сөбүө,
"Хаарыан киһи бараммын"
Харах уутун тохтобум...

Баарбар мизкэ ити курдук
Баһырхай кэрэ тыллары
Аһаастарын, дьэ, түүһүппүн -
Арай үлэнэн дуоһуйуум.

Суох, дьэ, доҕоттоор, тыһынаахтар
Сэмэ, хайбал тылларда этин!
Онорбут үтүөм, макум
Оччоҕо өйдөнүө бэйэбэр!

Аһара эрэ хайҕаамаһы,
Аһыс быстардым сиккээмэһи.
Кыра да наада киһиэхэ,
Кэлсээм элбэһи эһиэхэ.

ОРДУК САНАҤЫМАН

Иһи атах олох олорубуттан,
Иһини быһаарсар буолубуттан
Ордук санаһы баар буолбута,
Обуруктаах ой үөһэ ыттыбыта.

ИЙЭБЭР

Мин ийэбин таптыбын,
Күн сириҥ көрдөрбүт киһибин.
Ыраахтан сагатын истэммин
Үөрэ, дуоһуйа саныбын.

Ыраах айаһыга турунуом,

"Үс саха үөскүбүттэн"
Үгүмэн үйэлэр аастылар,
"Түөрт саха төрүүбүттэн"
Төлкөнү элбэхтэ түстээтилэр.

Ол быһаһын туһары
Ордук санаһы хаалбата,
Ордор эрэ туһугар
Омук омуһун аһыммата.

Кыргыс үйэтин саҕаттан
"Киһи ордоору тыһа" диһр санааттан
Маллатыбыт бары араас саҕаттан,
Маратыдыбыт бэрт билдэһыттан.

От-мас кырылаах, улаханнаах,
Олох эмиэ мелтэхтөөх, кыһардаах.
Хастарын кыһаан ситкэнгини,
Хайаан барыларга тэҥнэһингини?

Оо, иһи атах, иһинэн сирэйдээх,
Олох олорор аналлаах, өйдөн даа, өйдөн!
Кыһалҕалаах өрүү баар буолуоҕа,
Кыахтаах куруук кыһаа туруоҕа.

Ол эрэри ордук санаһыман,
Олорун кэрэҕэ тардыһан.
Олоххо бэйэбитин сэнэһимэн,
Ол туһугар айыҥ, үлэлээн!

СЭНЭБИЛ

Үөһээтэн өҥөһөн, сороҕор хантайан
Үөһүлү сатымаллар, "тэксик" буолаллар.
Киһи буолбут аналбар суудайан
Киргэ түһэрээри бэл сааналлар.

Ону барытын тулуйар аналлаахпын,
Олоххо үүтэйгэ эрэ тардыһабын.
Орто дойдуга кэлбитин кэлтимэн,
Онон, бар дьонум, мингин дьоллоон.

Сыһыһам, баҕар, хабырдык да туттуом,
Соруктаах санаабын симэлиттэим.
Сэнэһимэн ол эрэн эһиги мингин -
Сиппэтэх ыраларбын ырыабыр ыһыһам.

Сэнэбил дьааттааһар сүлүһүнээх,
Сүрөҕү кэбирэтэр күстээх.
Сэнээн саҕары олутун сэттээх, -
Сороҕор бэйэбэр эргийиэхтээх.

Сатаан саҕарбатах мункутуһунан
Сүрөҕүм оспот бааһын тыттымэн.
Сир үрдүгэр олорор олохтор
Сэнэбилтэн ордук тууһуларым суох...

ОХТУОМ, ӨСӨӨН ОЙОН ТУРУОМ

Үөһээтэн мүлчү үктэнэрбэр
Үүстэр мингин "билбэтэхтэрэ".
Үөскэ күөрэйбит түгэммэр
Үлүөрүһэччилэр элбэхтэрэ.

Олоххо тоҕо манньк буоларын
Онорон көрөн кэлсээбэлпин.
Арай биһи үчүгэйдик билим -
Аара суолтан төһөнөр куһаҕанын.

Атын киһи сыһатын сөбүбүт,
Арай бэйэбитин көрүмэллэп.
Итэҕэһи билиһин ыарыһаах,
Истэргэ бэйэҥ кизкэ кыһылаах.

Олох дохсун тыаһыгар сэрэнэн
Охтуом, өсөөһөн ойон туруоһум.
Онук олоҕу ордоробун,
Онон "дьоллоһон" олоробун!..

Элбэх эрай мин көрүөм.
Ийэбин, дойдубун санааммын
Сүрөҕүм нүөлүгэ тэбиксэ.

Мин кыра эрдэхпин санааһым,
Үөрүүм ол онно ааспытын,
Ийэбин кытары соннуурубун,

Лиза СОБАКИНА,
Чакыр орто оскуолатын V кылааһын
үөрэнээччигэ.

БАҢА САНАА

Мин өйдүөхтүн баҕарабын
Көтөр-сүүрэр сагатын,
Мин ыһыахпын баҕарабын
Суугунуур күөх тыаһын,
Мин мениккээхпин баҕарабын
Сөрүүн сиккээр тыаһын.

Мин кэпсээхтэһип баҕарабын
Ыраах үрдүккэ сулустардым,
Мин ыалдыттыахпын баҕарабын
Курус тымны ыйга тахсан,
Мин билиэхпин баҕарабын
Күн тоҕо күскэ тыгар сылаһын.

Мин өссө билиэхпин баҕарабын
Ардах тоҕо түһэрин,
Тымны хантан кэлэрин,
Сибээх тоҕо сибээх дэнэрин,
Айылҕа күһү ханна баарын,
Ханна олорор дьыллээһин.

ТОҕО?

Мин олорон эрэ толкуйдуубун,
Сыта-тура эмиэ толкуйдуубун,
Олус, олус күскэ толкуйдуубун,
Куруук толкуйдуу сылдыһын.

Тоҕо мин уруһуйдуур кылларым
Туран сүрүн хаалбаттарый,
Мингин бэйэбин кытары кэлэһинэр
Кэпсэтэн, кэпсээн барбаттарый?

Тоҕо остуоруйаҕа эрэ баалларый

ТӨРӨӨБҮТ ДОЙДУ

Мин төрөөбүт дойдум
Син-биир төрөппүт ийэм кэриэтэ.
Ханна да буолларбын
Санымын куруутун
Төрөөбүт дойдубун эйигин.

Төрөөбүт дойду дикан тыл
Хайа баҕарар киһиэхэ
Олус күндүтүк иһиллэр,
Таттыаһын төрөөбүт дойдубутун.

МИН ИЙЭМ

Күн сириҥ күндүттэн-күндү
Туох баарый, оҕолоор?
Ийэ баар аан дойду аанһыла,
Күн-күбэй ийэбин
Таптыбын олутун.

Мин сылайар, санааргыыр кэмнэрбэр
Ийэм куруутун баар буолар аттыбар,
Мингин имэрийэр сылаастык,
Ийэм кэрэ минээрэ

Ол ону умнуоһум суоҕа мин.

Улааһан, дьоллоһон, ыал буолуом,
Балаһан буруутун таһаарыам,
Мин оҕом эйигин көрүөҕэ,
Эбээтин билэн үөрүөҕэ.

Бааһынайы албынньар саһыллар,
Үс төбөлөөх дракон көтөрдөр,
Көмүс манһыаты булар күтүһахтар?

Тоҕо мин сөбүлүүр кыра Бэмбин
Уруһуйга киһигэ эрэ баарый,
Маник, өйдөөх Том уонна Джерри
Тоҕо мультфильмга эрэ баалларый?

Мин олорон эрэ толкуйдуубун...

МИННЬИГЭС

Кыра оҕо буоламмын
Кэмпизти олус таптыбын.
Үчүгэин барытын
Киһиэхэ тэҥнэи сатыбын.

Дьадыһан олус минньигэс,
Халтаҕас аһым, хабархай,
Моонньоһон эмиэ үчүгэй,
Отон олус тотоһуу.
Бары биир тыаҕа
Биир буорга үүнэллэр
Уонна бары киһилэр
Тус-туһунан амтаннаахтар.

КУОБАХ

Кыраһаан куобах,
Куттас сүрэх
Чөгөгөхкө чөгөгөлүүр,
Тула эргийэ көрүнэр,
Туохтан эрэ саһар.

АРААХ

Бүтүн ардах түстэ,
Түннүктүн таһмаах тонсуйда,
Тийгэтэр, хатыһһар үөрдүлөр,
Ардах уутун истилэр.

Ардах сотору ааста,
Күммүт эмиэ тыкта,
От-мас барыта сэрэхсийдэ,
Чыһаах дьырыһы ыллаата.

Нарын-кэрэ сибээхилэр
Наһаа үөрдүлэр-көттүлэр,
Хамсы-хамсы барахсаттар
Өрө үүнэн бардылар.

Мингин үөрдэр куруутун.
Ийэттэн ордук, ийэттэн кэрэ
Ким да суох сир үрдүгэр.
Харыстыаһын, оҕолоор, ийэбитин,
Күн тэҥэ киһибитин!

БАҢА САНАА

Баҕа санаа дикан баар киһиэхэ -
Биир сүрүн олох туттаҕа.
Мин баҕарар баҕа санаам -
Манган халааттаах аанһыла кэриэтэ
Быраас буолуохтун баҕарабын.

Мин быраас буоллахпына
Оҕолорго субуһизм,
Кырдыаһы эһитим.
Ыарыһ баар сир үрдүгэр
Туохтан да куһаҕан.
Мин баҕабын ситтэхпинэ
Ону барытын кыһыһам.

Груня ПОПОВА,

Чакыр орто оскуолатын VII кылааһын
үөрэнээччигэ.

Кэрэттэн кэрэһин эн мизкэ,
Күндүттэн-күндү ийэһэм.
Таптым, харыстыһ сылдыһаһым
Эйигин олохтор миздытин.

Ваня ВАСИЛЬЕВ,

Чакыр орто оскуолатын VIII кылааһын
үөрэнээччигэ.

Редактор Г.Г. ПОПОВ
ААДЫРЫСЫНТ: 678670, Чуратчы сэл.
Карл Маркс уул, 26 "а".
ТЕЛЕФОННАРЫНТ:
редактор - 41-332, отделлар - 41-265,
E-mail: sannoloh@churapalchary